

О.М. Гіржева

Харківський національний технічний
університет сільського господарства імені Петра Василенка

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ ЗБІЛЬШЕННЯ ТА ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЦТВА МОЛОКА

© Гіржева О.М., 2008

Розглянуто пріоритетні напрями збільшення та підвищення ефективності виробництва молока. Основними напрямками виконання цього завдання є відродження і подальший розвиток великих спеціалізованих молочних господарств, підвищення рівня і повноцінності годівлі молочної худоби, впровадження ресурсозберігаючих технологій, прогресивних форм організації та матеріального стимулювання праці.

Ключові слова: ефективність, інноваційні ресурсозберігаючі технології, спеціалізація, виробництво молока, концентрація капіталу.

The most important directions of milk-producing efficiency growing are considered in the article. The main ways of achieving of milk-production efficiency are renovation and development of the large specialized enterprises in the sphere of milk-production, growing of the level of milk-cattle feeding, implementation of innovation resource-saving technologies, progressive forms of organization and motivation of personal labor in the milk-production.

Key-words: effectiveness, innovation resource-saving technologies, specialization, milk-production, capital concentration.

Постановка проблеми

Молочне скотарство – найбільш трудомістка і важлива у соціальному сенсі галузь тваринництва. До 1990 р. молочне скотарство розвивалося шляхом розширеного відтворення. Надалі внаслідок об'єктивних і суб'єктивних причин намітилися негативні тенденції в розвитку галузі. У 2006 р. порівняно з 1990 р. обсяг виробництва молока в усіх категоріях господарств скоротився з 24,5 до 13,3 млн. т (в 1,8 рази) зокрема в сільськогосподарських підприємствах – з 18,6 до 2,5 млн. т (7,4 рази) [1]. Тривалий час виробництво молока було рентабельною галуззю. Порівняно високий рівень рентабельності виробництва молока (в 1990 р. – 32,2 %) підтримувався гнучкою ціновою політикою. Але з 1994 р., коли регіонам і переробним підприємствам було надано право ціноутворення на молоко та молочні продукти, підприємства-монополісти встановлювали такі ціни на молоко, які спричиняли зубожіння товаровиробників. Саме тому виробництво молока стало збитковим, або низькорентабельним: -23,2 % у 1995 р.; -6,0 % у 2000 р.; -3,7 % у 2006 р. [1]. Проблеми, що виникли в галузі, можна подолати тільки на основі інтенсифікації: підвищення рівня і повноцінності годівлі; впровадження промислових технологій і прогресивних форм організації та оплати праці; підвищення загальної культури ведення скотарства; відродження великих спеціалізованих молочних господарств.

З урахуванням викладеного, дослідження пріоритетних напрямів збільшення та підвищення ефективності виробництва молока є актуальною проблемою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Теоретичним і практичним аспектам проблеми збільшення та підвищення ефективності виробництва молока присвячені праці В.В. Радченко, М.Ф. Соловійова, В.І. Бойко, М.П. Коржинського та ін. [2–6]. У цих працях розглядаються лише загальні питання збільшення та підвищення

ефективності виробництва молока. Відзначена необхідність переорієнтувати розвиток галузі на інтенсивні фактори зростання. Відзначається, що проблеми, які нагромаджувалися роками, можна подолати лише на основі інтенсифікації галузі. Робиться також висновок, що стратегічним напрямком розвитку галузі є відродження великих спеціалізованих молочних господарств з організацією виробництва молока на промисловій основі. Заслужують уваги дослідження В.І. Бойко, М.П. Коржинського і О.А. Козака, які присвячені актуальним проблемам розвитку молочно-скотарства та напрямкам його подальшого відродження [6]. Узагальненню світового досвіду інтенсивного ведення молочно-скотарства присвячені публікації О.Я. Ващенко, О.В. Шкилева та ін. [7–8].

Однак в відзначених та інших наукових працях відсутні концептуальні підходи до стратегії трансформації молочно-скотарства у високоприбуткову і рентабельну галузь. Не розглядаються питання співвідношення екстенсивних і інтенсивних форм розширеного відтворення. Проблемними залишаються питання оптимальних рівнів і структури виробничих витрат з урахуванням прогнозованої молочної продуктивності скота. Недостатньо дослідженим залишається економічний механізм підвищення ефективності виробництва молока.

Постановка цілей

Основною метою наукової праці є дослідження тенденцій розвитку молочно-скотарства з урахуванням регіональних особливостей і обґрунтування пріоритетних напрямів підвищення ефективності виробництва молока. Для досягнення поставленої мети виконували такі завдання: проаналізувати загальний стан розвитку молочно-скотарства, а також тенденції зміни показників ефективності виробництва молока; виявити вплив окремих факторів на рівень рентабельності і прибутковості виробництва молока; узагальнити передовий досвід інтенсивного ведення молочно-скотарства; обґрунтувати перспективні напрями підвищення ефективності виробництва молока.

Виклад основного матеріалу

Україна має сприятливі умови для виробництва молока і молочних продуктів, але проблему насичення внутрішнього ринку не вдалося вирішити повною мірою навіть в найкращі для розвитку молочно-скотарства роки. Але, варто зазначити, що наприкінці 80-х — на початку 90-х років Україна була близькою до вирішення цього питання. За норми споживання 380 кг фактично споживалося 373 кг (в 1960 р. – 230 кг, в 1970 р. – 311 кг, в 1980 р. – 331 кг), що становило 98,2 % до норми. У 90-х роках виробництво і споживання молока на душу населення почало катастрофічно знижуватися. Уже в 1996 р. воно опинилося на рівні 1960 р., а в 1997–2001 рр. – на рівні кінця п'ятидесятих років. За 1990–2006 рр. виробництво і споживання молока на душу населення скоротилося відповідно на 188,3 і 138,5 кг. (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка виробництва і споживання молока на душу населення в Україні і Харківській області [1]

Показники	Роки								
	1990	1995	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Україна									
Виробництво, кг	472,3	335,2	257,4	276,3	293,4	285,7	288,9	291,1	284,0
У % до 1990 р.	100,0	71,0	54,5	58,5	62,1	60,5	61,2	61,6	60,1
Споживання, кг	373,2	244,0	199,1	205,2	225,3	226,4	226,0	225,6	234,7
У % до:1990 р	100,0	65,4	53,3	55,0	60,4	60,7	60,6	60,5	62,9
норми	98,2	64,2	52,4	54,0	59,3	59,6	59,5	59,4	61,8
Харківська область									
Виробництво, кг	397,6	261,6	182,8	200,3	227,1	217,2	196,3	199,6	188,4
У % до 1990 р.	100,0	65,8	46,0	50,4	57,1	54,6	49,4	50,2	47,4
Споживання, кг	377,5	213,9	168,7	177,9	209,6	212,2	216,0	217,6	230,6
У % до:1990 р	100,0	56,7	44,7	47,1	55,5	56,2	57,2	57,6	61,1
норми	99,3	56,3	44,4	46,8	55,2	55,8	56,8	57,3	60,7

Необхідно зазначити, що при загальній тенденції зниження виробництва і споживання молока на душу населення існують регіональні особливості формування його рівнів. Особливо несприятливий стан склався у великих промислових центрах і АР Крим. Наприклад, Луганська область, АР Крим, Запорізька, Дніпропетровська і Донецька області займають п'ять останніх місць серед 25 регіонів України. Тут у розрахунку на душу населення споживають 177,5–202,6 кг молока, що становить в межах 46,2–53,3 % від науково обґрунтованої норми. До того ж у Хмельницькій, Івано-Франківській, Житомирській, Тернопільській і Волинській областях (1–5 місця) споживають 302,9–279,4 кг молока. Ці області виробляють достатню кількість молока в розрахунку на душу населення (550,3–410,8 кг), однак, можливості споживання обмежуються скороченням реальних доходів населення. Тенденція скорочення виробництва і споживання молока на душу населення характерна і для Харківської області. Так, у 1990 р. рівень споживання молока становив 377,5 кг, що становило 99,3 % до норми, в 2006 р. відповідно 230,6 кг і 60,7 %. У 1990 р. Харківська область займала по цьому показнику десяте місце серед областей України, а у 2006 – сімнадцяте [1].

В Україні зниження виробництва молока відбувається як за рахунок скорочення поголів'я худоби, так і за рахунок зниження продуктивності. Однією з причин погіршення кількісних і якісних показників галузі є те, що вибраний нашою країною варіант ринкових трансформацій не забезпечив подальшого розвитку АПК, а створив умови для його деградації. Повною мірою це стосується і молочного скотарства. Причини розвитку негативних процесів та явищ загальновідомі й широко висвітлені в спеціальній літературі. Обвальна лібералізація цін призвела до міжгалузевого диспаритету і в результаті порушила баланс між галузями та сферами діяльності народногосподарського комплексу. Різно скоротилася купівельна спроможність населення України [5, 6].

У цих умовах в особливо складному становищі опинилось тваринництво, зокрема й молочне скотарство. Тривалий час (до 1990 р.) молочне скотарство було рентабельною галуззю. У 1990 р. в сільськогосподарських підприємствах України рівень рентабельності виробництва молока становив 32,3 % [1]. Порівняно високий рівень рентабельності виробництва молока підтримувався гнучкою ціновою політикою, а періодичне підвищення закупівельних цін на молоко дозволяло відшкодувати всі витрати, зростання яких було пов'язано з диспаритетом цін, систематичним підвищенням оплати праці в сільському господарстві та іншими факторами. Ця ситуація зазнала докорінної зміни останніми роками. Особливо загострилася ситуація в галузі з 1994 р., коли регіонам і переробним підприємствам було надано право ціноутворення на молоко і молочні продукти. Підприємства-монополісти встановлювали такі ціни на молоко, які не давали змоги сільськогосподарським товаровиробникам зводити “кінці з кінцями”. У зв'язку зі зниженням споживчого попиту на молоко і молокопродукти, до мінімуму були зведені альтернативні джерела реалізації молока (постачання до торгової мережі за прямими зв'язками, ринок тощо). Через це рівень збитковості виробництва молока почав катастрофічно зростати, і в 1995–1999 рр. він коливався в межах 23,2–53,7 %. У 2000–2006 рр. ситуація значно покращилася, але з семи років у п'яти виробництво молока було збитковим (рівень збитковості від 0,4 до 13,8 %) і тільки у 2003 і 2005 роках остаточний результат був позитивним (рівень рентабельності становив відповідно 9,9 і 12,2 %) [1].

Всі причини розладу в галузі молочного скотарства тісно пов'язані одна з одною. Збитковість галузі зумовила скорочення поголів'я тварин і зменшення до критичної межі обсягів виробництва продукції. Це своєю чергою призвело до розладу таких важливих галузей промисловості, як молочна і м'ясна, потужності яких задіяні на 15–20 % [1, 4, 5]. Все це загрожує зниженню продовольчого забезпечення людей і призводить до соціальної напруги в суспільстві. Це суто об'єктивні причини. Але ж відбувались і суб'єктивні причини, особливо незадовільно в ці роки вирішувались питання кормовиробництва. У 2006 р. порівняно з 1990 р. використання кормів для тваринництва у всіх категоріях господарств зменшилося в 2,7 раза (з 103,6 до 38,3 млн. т к. од.), зокрема концкормів в 2,6 раза (з 35,5 до 13,8 млн. т); витрати кормів в сільськогосподарських

підприємствах за той самий період скоротилися з 78,2 до 12,2 млн. т к. од, (в 6,4 раза), зокрема концентрованих – з 27,7 до в 6,5 млн. т (в 4,3 раза) [1]. Це стало однією з основних причин зниження виробництва продукції тваринництва.

Україна має всі можливості для того, щоб виправити становище, яке склалося, та відновити своє місце в світовому розподілі праці з виробництва молока. Для цього розвиток галузі молочного скотарства необхідно переорієнтувати на інтенсивні фактори зростання, оскільки проблеми, які нагромадилися, можна подолати лише на основі інтенсифікації галузі.

Інтенсивна форма розширеного відтворення будується на постійному використанні досягнень науково-технічного прогресу, які зводяться до таких напрямів: використання високопродуктивних тварин і скорочення строків їх служби; організація відтворення стада і селекційно-племінної роботи; повноцінна годівля, збалансована по всьому комплексу поживних речовин та енергії з диференціацією залежно від рівня продуктивності, віку і фізіологічного стану тварин; перехід до прогресивних способів утримання; механізація та автоматизація виробничих процесів; розвиток технологічної спеціалізації тощо. За рівнем інтенсивності серед основних галузей тваринництва молочне скотарство займає особливе місце. У недалекій перспективі збільшення виробництва молока передбачається здійснювати за рахунок збільшення поголів'я та підвищення продуктивності корів, покращання генетичного потенціалу стада, організації годівлі за науково обґрунтованими нормами і впровадження ресурсозберігаючих технологій [4].

Вплив продуктивності тварин на ефективність виробництва молока важко переоцінити. Саме продуктивність є тим фактором, на який потрібно найбільше зважати, щоб досягти підвищення віддачі від витрат у молочне скотарство. Підвищення продуктивності молочної худоби – комплексна проблема. Її вирішення дасть змогу ефективніше використовувати матеріальні, трудові та фінансові ресурси і прискорити окупність витрат. Це важливо ще й тому, що в розвитку галузі протягом багатьох років переважав витратний напрямок. Притаманні тому ознаки – форсоване зростання виробничих витрат, зниження продуктивності, зростання собівартості продукції та збитковість виробництва. Все це спричиняє нагальну необхідність найдосконалішого дослідження інтенсифікації виробництва в молочному скотарстві.

Вивчення літературних джерел [1–5] та узагальнення досвіду роботи багатьох господарств свідчить, що підвищення продуктивності є найважливішою умовою ефективного ведення галузі (табл. 2).

Таблиця 2

Вплив продуктивності корів на ефективність виробництва молока у сільськогосподарських підприємствах Харківської області

Показники	Групи господарств за середнім річним удоєм молока від однієї корови, кг			В середньому по області
	до 2000	2001-3000	понад 3000	
Кількість господарств у групі, шт.	82	68	90	240
Припадає корів на одне господарство в середньому по групі, гол.	195	234	302	246
Виробничі витрати на одну корову, грн.	2073	2632	3746	3043
Витрати кормів на одну корову, ц к. од.	34,70	39,99	48,95	43,11
Середній річний удій молока від однієї корови, кг	1340	2397	4189	2935
Витрати кормів на 1 ц молока, ц к. од.	2,59	1,67	1,17	1,47
Затрати праці на 1 ц молока, люд.-год.	13,45	10,06	6,07	7,90
Собівартість виробництва 1 ц молока, грн.:				
виробнича	135,73	96,31	78,44	89,47
повна	154,77	109,82	89,44	102,01
Ціна реалізації 1 ц молока, грн..	95,91	99,76	113,49	108,29
Рівень рентабельності (збитковості), %	-38,0	-9,2	+26,9	+6,2

Ці групування підтверджують думку про інтенсифікацію як процес, який пов'язаний зі зростанням виробничих витрат у розрахунку на одну корову. По мірі зростання продуктивності від групи до групи виробничі витрати на одну корову збільшуються. Однак зводити інтенсифікацію тільки до зростання виробничих витрат на одну корову без врахування їх суспільно зумовленого розміру навряд чи правомірно. Дослідженнями багатьох авторів встановлено, що для кожного рівня розвитку продуктивних сил існують оптимальні межі зростання продуктивності послідовних витрат, які можуть і повинні встановлюватися на основі порівняльного аналізу показників інтенсифікації виробництва в господарствах з однаковими природно-економічними умовами та які мають однаковий виробничий напрямок. Ці групування підтверджують такий висновок і свідчать про те, що в господарствах кожної групи процес виробництва молока має різні економічні, технічні, технологічні та організаційні основи. Ця закономірність підтверджується наведеним вище групуванням.

Сільськогосподарські підприємства всіх трьох груп мають порівняно низький рівень концентрації виробництва, що не дозволяє впровадження індустріальних ресурсозберігаючих технологій. Під час групування виявлена значна амплітуда коливань середнього річного надою молока від однієї корови — від 1340 до 4189 кг. Виявлена також значна диференціація цих підприємств за цим показником. До першої групи з надоєм до 2000 кг увійшло 82 сільськогосподарських підприємств, або 34,2 % від загальної кількості, до другої і третьої груп зараховано відповідно 68 і 90 підприємств, на частку яких припадає 28,3 і 37,5 % від загальної сукупності.

Значні коливання продуктивності зумовлені різним рівнем інтенсивності. Якщо в першій групі розмір виробничих витрат на одну корову становить 2073 грн., то в третій – 3746 грн., або в 1,8 раза більше. Ці групи відрізняються і витратами кормів на одну корову, як найактивнішим фактором інтенсифікації виробництва (відповідно 34,7 і 49,0 ц к. од.). Така динаміка витрат кормів на одну корову позитивно позначилася на оплаті корму продукцією. Якщо в першій групі витрати кормів на 1 ц молока становлять 2,59 ц к. од., то в третій — 1,17 ц к. од., або в 2,2 раза менше. Наведені вище дані надають наочне уявлення про те, якими критеріями варто керуватися під час вироблення стратегії розвитку галузі. Вони також пояснюють механізм економії кормів з підвищенням рівня інтенсивності і продуктивності молочного стада.

Групування чітко пояснює і залежність показників економічної ефективності виробництва молока від продуктивності корів. По мірі збільшення продуктивності проявляється стійка тенденція до зниження затрат праці і собівартості 1 ц молока. Наприклад, у першій групі з надоєм на одну корову до 2000 кг затрати праці на 1 ц молока становлять 13,45 люд.-год., в останній групі з удоєм понад 3000 кг – 7,90 люд.-год. Собівартість 1 ц молока коливається у межах від 78,44 до 135,73 грн. При надої на одну корову до 3000 кг виробництво молока збиткове (коливання рівня збитковості від 38,0 до 9,2 %). Високий рівень рентабельності (понад 50 %) забезпечується у разі молочної продуктивності більше 5000 кг. У цьому разі створюються сприятливі умови не тільки для самокупності витрат, але й для розширеного відтворення.

Важливий ще один висновок. У кожній наступній групі темпи приросту продуктивності корів істотно випереджають темпи приросту виробничих витрат. Наприклад, в групі з надоями понад 3000 кг (в середньому 3746 кг) порівняно з першою групою приріст витрат становить 970 грн. (46,8 %), а продуктивності – 2849 кг (212,6 %). У розрахунку на 1 ц молока припадає 34,05 грн. приросту виробничих витрат (970 грн.: 28,49 ц). Така ж тенденція проявляється під час порівняння інших груп. Ці дані впевнено підтверджують незаперечні переваги інтенсивної форми розширеного відтворення перед екстенсивною.

З наведеного групування можна зробити висновки про те, що підвищення ефективності виробництва молока можливе на основі інтенсифікації молочного скотарства. У групах з низькою продуктивністю корів виробничі витрати на одну голову не перевищують 2700 грн (екстенсивна форма ведення галузі), а у групах з високим надоєм вони становлять понад 3700 грн (інтенсивна

форма). Однак сам по собі розмір виробничих витрат на одну корову без урахування їх структури дає тільки загальне уявлення про форми відтворювального процесу у молочному скотарстві. Не менш важливий і якісний аспект ресурсного забезпечення.

Тому поряд з узагальнювальними дуже серйозного дослідження заслуговують так звані „активні фактори” інтенсифікації. У тваринництві до них зараховують витрати на корми, рівень і повноцінність годівлі тварин. Для прикладу наведемо такі нормативні дані. Надій молока від однієї корови 2500 кг забезпечується за річної потреби поживних речовин 31,25 ц к. од. і 297 кг перетравного протеїну (вміст перетравного протеїну в одній кормовій одиниці 95 г), 6000 кг – при 60,00 ц к. од. і 660 кг перетравного протеїну (вміст перетравного протеїну в одній кормовій одиниці 110 г). У першому випадку на 1 ц молока витрачається 1,25 ц к. од., а в другому – 1,00 к. од. Таку різницю можна пояснити тим, що з підвищенням рівня годівлі та продуктивності питома вага підтримувального корму в загальних витратах його знижується і створює, отже, реальну основу не тільки для випереджувальних темпів зростання продуктивності, але й для підвищення оплати корму продукцією. Але випереджальні темпи зростання продуктивності і оплати корму продукцією можливі лише в тому випадку, якщо поряд з кількісними виникають і якісні зміни в годівлі молочної худоби (мається на увазі вдосконалення структури річного раціону). Іншим повинен бути і сам об’єкт (тварина в розумінні породності і класності) прикладання кормів.

З наведеного вище групування можна зробити ще деякі висновки. З підвищенням продуктивності знижуються затрати праці на 1 ц молока і собівартість продукції, причому істотно. Ще один висновок пов’язаний з тим, що рентабельне виробництво молока починається під час надоїв на корову близько 3500–4000 кг, а нормальні умови для відтворювального процесу створюються під час надоїв 5000–6000 кг та рівня рентабельності 45–50 %. Тому в організаційно-економічних заходах має бути наголошено насамперед на підвищенні продуктивності. Перспективним орієнтиром річної потреби країни в молоці може бути 25–30 млн. т. При поголів’ї худоби в межах 5,5–6,0 млн. гол. стратегічним завданням повинно слугувати досягнення молочної продуктивності не менше 4500–5000 кг. Щоб досягти високої окупності витрат та рентабельності виробництва, необхідно, щоб ферми і комплекси були укомплектовані тваринами з високим генетичним потенціалом продуктивності. Тільки за такої умови можливо забезпечити високий рівень молочної продуктивності скота. Це підтверджується світовим досвідом. Більше 6000 кг молока від однієї корови отримали за 2005 р. в Німеччині (6439 кг), Франції (6548 кг), Угорщині (6579 кг), Великобританії (6975 кг), Нідерландах (7160 кг), Фінляндії (7532 кг), Канаді (7596 кг), Швеції (8051 кг), Данії (8156 кг), США (8896 кг) [1].

Досягнення таких високих показників продуктивності молочної худоби стало можливим завдяки широкому розповсюдженню Голштинської породи худоби практично у всіх країнах світу та на всіх континентах. Масове розповсюдження Голштинської худоби зумовлено її властивостями (висока молочна продуктивність і оплата корму продукцією, пристосованість до механічного доїння тощо). Тому Голштинська порода, як інша, відповідає вимогам промислової технології та ринкової економіки. Але до того ж необхідно мати на увазі, що голштини дуже вимогливі до рівня, асортименту і якості кормів, умов утримання, дотримання технології доїння, що, мабуть, стало основною причиною слабкого розповсюдження Голштинської худоби в Україні. Але стратегія розвитку галузі повинна бути орієнтована на прискорене нарощування Голштинської худоби в Україні та створення для цього необхідних передумов. Необхідно також зазначити, що вчені-селекціонери разом зі спеціалістами племгоспів за останні роки завершили роботу зі створення нових вітчизняних порід молочної худоби. Генетичний потенціал їх продуктивності нічим не гірший від кращих світових аналогів. Але досягти максимальної його реалізації можна лише за умови створення надійної кормової бази [2].

Виявити значення та вплив окремих факторів на молочну продуктивність – це один з чинників. Не менш важливе значення має й їх врахування в практичній роботі під час планування та прогнозуванні продуктивності. У літературі [2–4] здійснюються спроби встановити значимість тих чи інших факторів на рівень продуктивності худоби. Високий економічний ефект досягається лише в тому разі, якщо всі фактори інтенсифікації використовуються в комплексі. Про це переконливо свідчить досвід передових господарств (табл.3).

Незважаючи на те, що економічний механізм господарювання в Україні не створює належних умов для збільшення та підвищення ефективності виробництва молока, СК “Восток” є одним з небагатьох в Харківській області, в якому вдалося зберегти поголів’я корів; тут з року в рік підвищується продуктивність молочної худоби, нарощується виробництво продукції. Необхідно підкреслити, що в цьому господарстві винятково важливе значення приділяється організації інтенсивного кормовиробництва та повноцінної годівлі. Не випадково високий рівень продуктивності тут збігається з дуже високою оплатою корму продукцією (витрати кормів на 1 ц молока знизилася в 2000–2006 рр. до 1,11–1,08 ц к.од.). Важливо відзначити й те, що в господарстві здійснюють цілеспрямовану роботу з інтенсифікації молочного скотарства, що й спричиняє такі загалом високі результати.

Таблиця 3

Основні виробничо-економічні показники розвитку молочного скотарства в СК “Восток” Ізюмського району Харківської області

Показники	Роки					
	1990	1995	2000	2002	2004	2006
Середньорічне поголів’я корів, гол.	1520	1550	1858	1800	1800	1800
Середній річний удій молока від однієї корови, кг	3330	3135	3432	4535	4994	5497
Валовий надій молока, тис ц	50,6	48,6	63,8	81,6	89,9	103,6
Витрати кормів, ц к.од.:						
на середньорічну корову	40,6	38,2	39,8	48,5	51,4	59,1
на 1 ц молока	1,22	1,22	1,11	1,07	1,03	1,08
Затрати праці, люд.-год.:						
на середньорічну корову	160,5	170,3	179,8	244,9	264,7	208,9
на 1 ц молока	5,82	5,43	5,40	5,40	5,30	3,42
Собівартість 1 ц молока, грош. од.	21,93	2732	30,94	48,55	64,15	76,67
Рівень рентабельності, %	85,3	-46,1	100,0	15,2	63,5	61,3

* У 1990 р. – руб., 1995 р. – крб., 2000–2006 рр. – грн.

Висока економічна ефективність виробництва молока в господарстві досягається за рахунок того, що всі фактори інтенсифікації тут задіяні та використовуються комплексно. Винятково важливе значення приділяється організації інтенсивного кормовиробництва та повноцінній годівлі. Вирішенню цього завдання підпорядкована структура посівних площ. До 40 % посівних площ відводиться під кормові культури (багаторічні трави – 20 %, кукурудза на силос і зелений корм – 15 %, однорічні трави і кормові коренеплоди – 5 %). Істотним резервом збільшення виробництва кормів є природні кормові угіддя, на яких заготовляють до 3 тис. т сіна. З 1 га сіяних кормових культур отримують 35–40 ц к.од. при вмісті перетравного протеїну в одній кормовій одиниці 105–110 г. Варто відзначити, що витрати кормів на 1 ц молока мають тенденцію до зниження та перебувають на рівні кращих світових та вітчизняних стандартів. Застосування ресурсо- та енергоощадних технологій, дотримання режиму економії скрізь та в усьому, матеріальна зацікавленість та

відповідальність за остаточні результати роботи дають змогу підтримувати прибутковість і рентабельність виробництва на достатньо високому рівні, забезпечувати розширене відтворення та належну конкурентоспроможність продукції.

Висновки

Негативні тенденції в розвитку молочного скотарства в Україні зумовлені суб'єктивними причинами. Вибраний у нашій країні варіант реформування АПК не забезпечив подальшого його розвитку, а створив умови для деградації всіх галузей. Молочне скотарство є стратегічною галуззю тваринництва і народного господарства України загалом. До початку 90-х років воно розвивалося на основі розширеного відтворення. Через дію різних чинників, починаючи з 1991 р., галузь почала занепадати, що виявилось у скороченні поголів'я худоби, зниженні продуктивності корів і, як наслідок, зменшенні обсягів виробництва молока. Збільшення та підвищення ефективності виробництва молока можливе тільки на основі послідовної інтенсифікації галузі, упровадження промислових технологій, прогресивних форм оплати праці, підвищення загальної культури ведення галузі.

Підвищення продуктивності худоби – комплексна проблема. Її вирішення дозволить ефективніше використовувати матеріальні, трудові, фінансові ресурси і прискорити окупність витрат. Дослідження, виконане авторами в цьому напрямі, засвідчило, що рівень продуктивності корів безпосередньо впливає на економічну ефективність виробництва молока. Досягти ж високої продуктивності можливо за умови підтримання високого генетичного потенціалу стада, а також забезпечення повноцінної збалансованої годівлі за рахунок розвитку інтенсивного кормовиробництва. Стратегічним напрямом розвитку галузі є відродження великих спеціалізованих молочних господарств з організацією виробництва молока на промисловій основі.

Перспективи подальших досліджень

Подальші дослідження мають бути присвячені вивченню питань концентрації капіталу в галузі молочного скотарства, пошуку раціональних способів застосування прогресивних технологічних прийомів утримання молочного стада та промислового виробництва молока.

1. Сільське господарство України: Статистичний збірник 2006 // Держкомстат України / За ред. Ю.М. Остапчука. – К., 2007. – 368 с. 2. Радченко В.В. Економіка інтенсивного молочного скотарства // Економіка АПК. – 1999. – №8. – С.39–43. 3. Соловійов М.Ф., Шеметова І.О. Економічний механізм інтенсифікації виробництва молока / Метод. вказівки до розробки рекомендацій проектного розділу магістерської роботи. – Харків: ХНАУ, 2005. – С.91–113. 4. Бойко В.І., Коржинський М.П., Козак О.А. Молочне скотарство: проблеми і напрями його подальшого відродження // Економіка АПК. – 2004. – №12. – С. 32–35. 5. Економіка виробництва молока і молочної продукції в Україні / За ред. П.Т. Саблука і В.І. Бойка. – К., 2005. – 340 с. 6. Соловійов М.Ф., Романенко А.А. Економічний механізм інтенсифікації молочного скотарства // Вісник ХНАУ. – 2007. – №2. – С. 236–245. 7. Ващенко О.Я. Розвиток молочного скотарства в Україні та в деяких високорозвинених країнах світу / Проблеми економіки агропромислового комплексу і формування його кадрового потенціалу: Кол. монографія: У 2-х т. – Т.2 // За ред. П.Т. Саблука, В.Я. Амбросова, Г.Є. Мазнева / ІАЕ УААН. – К., 2000. – С. 572–575. 8. Шкілев О.В. Світовий досвід ведення молочного господарства // Економіка АПК. – 2001. – №3. – С. 121–125.